

Izhaja
dvakrat na
meseč 1. in 15. dne
na celi polji.

ZORA

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.

Po pošti
celo leto 4 gl.,
pol leta 2 gl.
Za dijake in učitelje
celo leto
2 gl. 50 kr.

Štev. 17.

V Mariboru, 1. septembra 1872.

Tečaj I.

Zabavni del.

Carovnica s Karneka.

(Povest iz srednjega veka, spisal J. Ogrinec.)

(Dalje.)

„Mislila sem — mislila, kje se denes toliko časa zapoznujete — če nas vendar obiščete in — mislila sem le — na vas!“ pravi mu Ida na ravnost od srca, radovedno in skoraj milo proséče opiraje vá-nj svoje nocoj nenavadno bliščeče se oči, v katerih jej tudi skrivna solzica trepeče. Saj ona, tolikanj otroško pohlevna ne nahaja celo nikakoršne stanovne razlike med njim in soboj: ona gleda in čisla v njem le svojega dražega ljubljence, kateremu posvečuje vse svoje misli in toliko, toliko sladkih, skrivnih željá, pa sama sebe po polnem!

Rajski čuti spreleté srečnega Kocijana o tem njenem tako odkritosrčnem in resničnem izjavu. Neizrekljivo hvaležen jej za te njene besede privzdigne njeno belo ročico k ustam in gorko poljubovaje jo zagleda in spozna ono osodepolno, od njega samega podarjeno ji cvetlico, kako jej rahlo treslja na razvnetih, deviških nedrih! O, ta srečna najdba — priča mu vse, vso njeno tiho skrivnost, ki jej zdaj v tem milem trenutku tako žarko tli v mladostnih prsih, ki jej zdaj toliko angeljsko milino odseva na ljubeznjiva, na lepa ličica, in ki zdaj popolnem mu razodeta, dela ga tolikanj rajsko srečnega! Nikadar, nikoli še ni Ide videl tako mično lepe, pa tudi nikadar in nikoli mu ljubeče srce še ni tako strastno utripalo zanj. Zdaj tudi sam nič več ne čuje vesti opominjajoče ga na rodovinski razloček med njima; zdaj čuti edino le burne tripljaje svojega srca, ki

se mu ljubeč plamenom vžiga. In objemši ljubo dekle pa gorko pritiskaje jo sebi na srce pravi in zagotavlja ji z gorečimi besedami: da jo ljubi, pa kakó da jo ljubi! —

Precej pozno je že po noči, ko Kocijan prišedši z gradu Karneka počasi po mračnem in tihotnem mestu koraka proti svojemu domu, vedno še v mislih na denašnji, zveličalni pa najsrečnejši trenotek, kar jih je bil še doživel do zdaj. Na enkrat začuti, kako dve osobi tiho kramljaje polagoma stopata dalje po poglobitni mestni ulici proti njemu. Kocijanovo bistro in sluteče oko tudi v temi kmalu razloči, da ena v črni haljini je Tiktak, in ena v dolgem plašči z uhlji čez ušesa — da pa njegov lastni oče!

Groza obhaja Kocijana spoznavši svojega očeta v taki družbi! In boječ skrije se jima v zakotje, da ne bi izvedela o njegovi pozni ponočni hoji.

Kar skoraj tik njega obstojita in Kocijan čuje Tiktaka dovolj razločno pošepetati:

„Erazem, le verjami mi: tvoj sin tihotapi za Trebuščakovo! Videl sem ga na svoje oči, ko je o polnoči pritaval iz grada. In pomni me: ti bi imel še pravo, zlodjevo sitnost in sramoto, da ne bi jaz —“ nasledne besede mu zamolklo prišepne na uho.

„Vse prav, že vešja! Če ona le tudi res spi ondi notri-le, kakor trdiš ti?“ méni Erazem dvomljivo.

„Dobro vem, dobro! Nekaj večerov že sem preležal v grmovji pod ogrado, pa slehernega se je ona na pol že razoblečena prišla tistje obešat

čez okno, časi do polnoči, časi pa še dalje. O, prokleta imam spaženo!“

„Prav, prav: da je le, in naj le bode takó! — Tedaj, takoj jutri večer, je-li?“

„Kar, kar! jutrajšnega večera je Trebuščak druga leta obhajal svoj god; vem, da tudi letos ga hoče. Čuvaja tačas nobenega na ozidji; družinstvo pijano po kotih; mesec v zadnjem krajci, tema! Vse kaže! Zato — jaz pojdem in tudi ti ne pozabi: doli pri krvavem znamenji po polnoči! Nož je nabrušen: pošasti ni, če ti ne prinesem nje glave pod pazduho!“

Oče Mavrin proži Tiktaku roko, želeč mu:

„Le, kar sreča dá in kolikor dá! Po polnoči, gotovo!“

Po tem zmenku se razideta. Kocijan iz svojega skrivališča vidi svojega očeta oditi domu ter zaklepati vrata za soboj. Tedaj stopi izza zakotja.

Kakor izdramljen iz strašnih sanj bega dalje po temni ulici. Lasje se mu ježe od groze. Slišal je njun neznani pogovor; ne more se motiti, komu je tako žugal krvoločni ubojica! In kakor bi grde pošasti gonile ga, tava še dolgo brez cilja in konca križem po mestu, ne vedoč, kaj bi začel? Šlo je že na jutro, ko se skrivaj zmuza v domačo hišo, potem pa v svoji stanici čedalje še nemirnejši hiteva gori in doli z divje razsajajočim obupom v srci. Zavest, da ravno o svojem očetu je zalezal morda najstrastnejega sovražnika izvoljene kraljice svojega srca, ta ga še najbridkeje reže v prsi. Ena pa misel, če ravno še nikakor ne vé, kako bi uresničil jo, koti mu sto in sto drugih nerešeno podečih se mu po glavi, misel namreč, da hoče, da mora rešiti svojo tolikanj ljubljeno Ido!

In premišljeva to, pa trpčč neznane muke zavoljo svoje drage v skrajini nevarnosti nasloni se na okno in ozira gor proti gradu, kjer mu ona zdaj morebiti pa mirno spava in sladko sanja — lahko o njem.

VII.

Tiha noč. Zamolkli oblaki počasi plazijo dalje po nebesi. Hrup človeškega tveganja je polagoma minul.

V znožji Bergantove gore, doli pod Karnekom, ležita med grmovjem v mahu dva človeka tiho kramljaje med soboj: Tiktak in Petác.

Kakó ti ta Bistrica verno šumi dalje po strugi; kakó ta golazen precvrčeva in striže po tleh; kakó té žabe regljajo po drevji! No, pa ta žival naj se že tako ali tako spakuje na večera, da bi le — Tiktak, ali čuješ: ču-úk, ču-úk gori

na Karneku? Ej, kakó čudno ti čuka! Pravijo, kader se oglašá ta tič, tačas vselej pomenja nekaj slabega. Še Pocinka — kolikrat mi je že dejala: „Spreljubi moj Petác! če imaš katerikrat po noči kam, slišiš pa čuka: le kar obrni se, obrni!“ — premišljuje Petac sebi in svojemu pajdašu na preudarek.

„Obrni — pa se obrni! Ne maram, če takoj tečeš domú pa se skriješ za péč. Saj se mi je zdelo, da véliko ne bo s tabo, strahopeta! Ko bi pa meni čukovo pojemanje prekrizavalo pota, bi še denes ta dan ne znal družega, kakor péči hruške!“ pripoveduje Tiktak zaničevaje Petaca.

„Ne bodi neumen, Tiktak! Ti menda že res misliš, da se jaz bojim kaj, da je mene kaj strah ka-li? Kaj pa da? Še brez tiste korenine, ki mi jo potlej daš, ne bojim se ti ne devet škratov, tistih rogatih, glej! Jaz bal? Kakó je bilo pa tistega večera, ko sem prvokrat hodil k Pocinki v vas. Le čakaj! Veš, tam pri Srovedkarjevi pristavi ti je bilo na vsem svetu takó, kakor bi bil sam peklenski peklenščak kamenje hrustal na groblji — kakor bi bil hrustal ga! Pa meniš, da sem tekel? Kdor drug bi jo bil plel, da bi si bil rušnje metal na hrbet; jaz pa še tekel ne, samo malo hitreje sem posegel naprej. Potlej pa mene strah? He, čuk — naj ti le čuka tam gori, če hoče; mi dva sva pa tu-le, kaj ne? Jaz grem, sapa napeta! grem kamor ti — pa naj škrat pozoblje me, kar živega in pa kosmatega! Saj se mu zaletim v goltanci, pa me izbruha! Pa, če tudi ne — saj škoda me ni vélika! Za Pocinko bi bila nesreča še največja! Ona bi ne mara morebiti že nekaj povekala za menoj, če bi kaj?“

„Petác!“ zareži Tiktak precej osorno „ali iti nad čarovnega vraga — to ti pa niso norčije, to se ne pravi steno gladiti pod ljubice . . . oknom!“

„Vem, da ne!“ potrdi Petac.

„Pa je tudi dobrota velika za naše meščane in vse okoličane s poti spraviti to hudičovo, grajsko zalego, ki že toliko časa uganja svoje ujedne uroke z nami!“ stavi mu Tiktak pred oči.“

„Verjamem. Potlej tudi meni ne bode več treskalo v hruško in krhalo jej vrhov, in nihče ne spodviral moje ženitbe, ki se že vleče in vleče, kakor štiridesetdanski post!“

„In glej“, nadaljuje Tiktak „kljubu temu pak se vendar še nahajajo, ki se bratijo s to zlodjevo zarodo Karnečansko.“

„Se, se, tisti Mavrinov Kocijan že!“ pristavi hitro Petác.

„In ko bi kak tak morda izvedel o najini nocójšni poti, ali videl tisto kri, ki poteče nocój,

utegnilo bi se zgoditi, da bi kričal na vse grlo in prežal na naju“, razlaga Tiktak.

„Kar gotovo! Šlo bi nama za kožo, obema!“

„Zató pa — to ti rečem: kar vidiš in slišiš nocoj — molči in drži jezik za zobmi, dokler ti jaz morda pozneje ne porečem, da govori, in kakó mi govori! Za vse to pa — zanesi se na moje besede — ti svoj dober delež ne odide ne pri meni, še menje pa pri starem Mavrinu!“

„O saj si mi že pravil: rad ti verjamem! Pa tudi — kar in kakor le hočeš, molčim ti, kakor ta češminjev grm ondi-le. Raji molčim, kakor pa se beričem dajem v kremplje, da bi pehali me po ječah.“

„Zdaj pa še nekaj“, pristavi Tiktak. „Ko bi se zgodilo — kar se pa ni bati — da bi jaz prišel v kake stiske v tem čarovnem žrelu grajskem, potem pojdeš ti k našemu mestnemu glavarju Mavrinu sporočit mu to. Nič drugega.“

„Pojdem, rad in kakor le hočeš; nikar naj te nič ne skrbi!“ obeta in tolaži Petác.

Zdaj v kamniškem zvoniku kládivo udari, nabije enajst. Tiktak ročno zleze na noge opominjavaje svojega tovariša:

„Če pojdeš, le hitro po konci! Ura je bila. Pot je navkreber. Četert ure še najmenj poteče, predno zrineva k vrhu. Pod gradom pak ti bode tudi še nekaj pomude.“

Petac polagoma spravljaje se kvišku si srčno prigovarja:

„No le, kar napreziva jo! Če pride kosmati škrat, ne maram! Kar pomekniva se; toda za kažipota bodi pa ti: jaz od te strani nisem prav dobro vajen stezė.“

Potom Petac debelo gleda le po temni hosti. Kobalječemu neki strmec spodrsne po listnatih tleh, da se dobra dva sežnja nazaj poplazi po trebuhu. Prihropevši na vso sapo za urnim Tiktakom ter hlastaje z rokami pred soboj, kje bi se podržal ob čem, ubere pa kažipota za peto, pa povleče še tega nekoliko prekucev za sabo navzdol. Na zadnje vendar oba zelo spehana premagata vse ovire in srečno prisopišeta na površno ravnino, nekoliko korakov od gradu.

„Jaz sem peklenško segrel se, segrel!“ šepeta Petac sopihaje brisaje si pot s čela. „Toda kaj, če je človek malo moker; da bi le vse drugo že bilo pri kraji! — Saj res, ali nisva pozabila tiste korenine, ki praviš, kakšno moč ima v sebi?“

„Stoj, tam pod onim-le bezgom, ki raste na sedem precepov!“ rekši se oddali Tiktak, odlomi s prvega grma košček mladike ter jo prinese Petacu rekoč:

„Tú je tista korenina. Tam, v onem-le tovarišči, kjer je že pred šestnajstimi leti čarovna kuga uganjala svoje uroke z menoj in je tamošnja vsa prst še zdaj dobrih devet črevljev očarana v tla, medim jaz take reči, da pridobujejo to čudno moč. Ná, le kar vtakni si jo pod jezik! Tako! Zdaj pa, če vès pekel reži vá-te, ne more ti do živega, in ti ne more: jaz pravim!“

„Kaj res ne? — Aha, saj že res čutim, kakó se nekaj peganja po meni. Hudirja, zdaj pa le kar! Le odkazi mi, kje naj jaz maham“, vprašuje ostrčeni Petác.

„Le čakaj!“ veli Tiktak in se ozre v temno graščinsko ozidje, pa nekaj časa opazuje. Ko nikjer ne zaloti ničesar sumljivega pravi Petacu po tihoma:

„Vse dobro. Razuj se!“

Petac počene, potegne obuvalo z nog a praša:

„No, kaj pa zdaj?“

„Zdaj pa — pomni, kaj ti porečem! S to leskovko na dva precepa potegnem ris okolo tebe. Ti stopiš vá-nj, stojiš zmerom samo na levi držaje se z desno roko pa šibe v sredi vzajene. Ne ganeš se vès čas nikamor in verno molčiš, pa ko bi tudi sam peklenšček režal v té! V tem grem jaz, da kugo zadavim. Takó — veš zdaj?“

„Vem: v risu stati — zmeraj na levi — molčati — peklenšček bo režal v mé, potlej Počne! potlej ti prideš.“

„Prav. Takó mi storiš! Vsaka minuta ti lahko nosi rumen zlat. Ni vrag, da bi se potlej ni oženil ne!“

„Menim da: pretepale se bodo zamé, najbolj pa še Pocinka! Pa bom gledal in še dobro premišljeval si, če bo, da bi jemal njo. Pa res — do zdaj sem jaz krivokretil za njo, pa zdaj pa naj bo ona mene po konci pihala v uho, če hoče, po konci!“ (Dalje prih.)

Govoreči bankovec.

(Šalivka.)

Spisal S. Podmolčev.

Mojster Golež je bil že star, pa še nikdar bogat, tudi je bil eden izmed tiste male trumice, ki za denar veliko ne mara. Po dolgej suši mu pride v roko star papirnat goldinar, ves razcapan kakor beračeva suknja. „Ti revež ti, kodi si hodil, da si tako razcefran, da se ti skozi rebra vidi? Pač se pozná, kako te ljudje zaničujejo, ker te takó malo varujejo! Ko ga mojster Golež

takó miluje, glej čuda! odpre zamazani bankovec široko svoja papirnata usta in se možko odreže: „Počasi prijatelj! mene da zaničujejo? Se ti mari v možganih moti? Jaz sem najbolje spoštovan in ljubljen možak v deželi! Četudi se mi je obleka malce potrgala, a vrednost mi je prejšnja ostala, ko sem bil še mlad in nov. Saj veš, da obleka ne dela človeka. Tudi pri vas ljudeh bi se pogosto opekel, ko bi menil, da je tisti najboljši in najvrednejši, ki nosi najlepše oblačilo; saj jih je pač veliko, na katerih je sama obleka mnogo več vredna, kot oni — z obleko še povrh! Moja poguljena suknja te moti? Aj, aj! Suknja se mi je raztrgala na daljnem potovanji. Ko bi ti hotel vse praviti, kar sem videl in slišal in skušil, he, to bi bilo kaj poslušati!“ In tako je stari bankovec popisal svoje življenje in potovanje začudenemu mojstru, jaz pa njegovo skrivno razodenje vsaj deloma svetu razkrijem, ker se mi zdi važneje in zanimiveje kot životopis in potopis marsikoga, ki nas po listih s tem nadleguje in dolgočasi. — „Prišel je v vás (tako je začel bankovec) tuj možicelj z jerbasom na roci in žakljem na hrbtu ter je zatrobil v razbiti rog kot včasi kak naših poštarjev, da se je razlegalo čez vás. Ženicam, hej, je bil prijeten ta glas; poznale so možá po rogu ko pastir kravo po zvoncu. „Cunjar gre!“ tako leti novica od ust do ust. To je bilo veselje! Mož jim je pa tudi res prinesel lepih reči, nitij, šivanek, iglic, trakov, vrčic, „gabrlov“, glavnikov in vsakošne drobnine, kakor jo ženske rade imajo, — samo novino za capasto starino. Prišla je tudi stara koščena ženica, od starosti kljukasta kakor luna v zadnjem krajci, — ki je že težko pomnila, kedaj je poslednji zob izdrla, prišla je ogledavat kramo, kupovat šivanek. Pomakne velika zelenkljata očala na hrbet poštenega nosa in izbere dve debeli debeli šivanki s takimi ušesi, da bi bila lahko o polnoči vanje nit vtaknila; vzame šivanki in da zanje kup belih cunj, ostanek rjuhe, katero je bila podedovala še po ranjej jezičnej teti (Bog jej daj tamo večni mir, četudi ga ona na zemlji nikomur ni dala) cunje v vrečo, iz vreče v fabriko, kjer jih podrobé in v papir pre naredé; v lep papir, bel tenák papir. Glejte, in iz tega papirja so naredili bradati in kosmati možjé na Dunaji celo trumo takih možakov kot sem jaz. Pritisnili so mi na čelo cesarjevo podobo in postal sem imeniten gospod, vojak iz regimenta, ki se kliče denar, po krstnem imenu „goldinar“. Sto vojakov imam pod soboj (ljudjé jim pravijo soldi; saj soldi in soldati so si tako nekako v rodu), tedaj sem „avtman“

ali po novejši šegi: stotnik. Ko bi bila tista stara mamka vedela, kaki gospodje da se porodé iz njenih cunj, prodanih za dve šivanki z oslovskimi ušesi! V to visoko čast sem bil povzdignjen na Dunaji leta 1866, tistega hudega leta, ko je brez števila mojih zlatih in srebrnih tovarišev pruska vojska požrla v svoj želodec ki je brez dna. Zlatnikov je tedaj manjkalo, srebrnikov ni bilo, zato so postavili nas papirnate junake (ker časi vitezov so zamrli) v denarsko „lontwer“, in so nas krstili v predpotopnej nemščini za: „ein Gulden“ po naše: en zlatnjak“, četudi smo le papirnjaki: saj dandenašnji daje veljavo povsod le imé, naslov, diploma . . . ne pa notranja cena. Ko je bila tudi moja diploma gotova, poslali so me slavni moji očetje na potovanje, ker to je za visoko gospôdo. In tako rojim že šesto leto po svetu; bil sem pri bogatinih in siromakih, pri pametnih in neumnih, pri poštenjakih in sleparjih. Pri njih sem se dalje, pri drugih manje mudil, zato ene boljše ene slabše poznam. Nekatero izmed teh ti hočem popisati, da vidiš, kako se ljudje z menoj obnašajo in ponašajo, kako slavo in veljavo delim ljudem.

To ti povem: koder sem hodil, povsodi sem bil lepo sprejet, kot dragi prijatelj, povsodi spoštovan. Jaz na svetu več premorem, kot vse drugo: denar — svetá vladar. Mnogokakej puhlej slamnatej glavi se ljudje priklanjajo zavoljo mene. Pride ti v družbo zavaljen vampež s širokim korakom in navpik k nebu zavihanim nosom, stopa trdo in ponosno v samosvesti velike vrednosti, ko da bi bil bog si ga vedi kedo? Klobuki in kape leté raz glavo pred njim, ko da bi jih veter odnašal, stari in mladi hrbti se ročno krivenčijo v spoštljivo kljuko, ko da bi bili na vzmet storjeni. Komu daje klobuk in hrbet toliko čast? Mari tolstemu napihncu? Njegovej modrosti? poštenosti? njegovemu moštvu? Kaj še! Saj svet predobro vé, da se ta možanec ni rodil iz Salomonovih možgan; modrosti kolikor je ima se je nasrkal iz dolžnih in enakih listov; njegova poštenost je potrjena po postavi, ki brani odrtnike; in njegovo moštvo trpi, dokler lahko živi v prijaznosti z možnjo. Vse to prav za prav ni vredno dimove sence, in ljudjé se tudi ne klanjajo njemu, klanjajo se polnemu žepu, klanjajo se meni — denarju! „Človek toliko velja, kar plača.“ Pa saj tudi: kaj modrost, kaj učenost, kaj poštenost? Te lahko zadenejo beraško mavho pa gredó kruha prosit, le kdor ima mene-denar, njemu so vsa vrata odprta.

Jaz sem mogočen gospod in nikogar ne po-

trebujem, sam sem si zadosti. Zato ne boš skoro nikoli našel, da bi bila skupaj denar in — pamet: ali sama pamet, ali sam denar, — oboje bi bilo preveč! „Sreča in pamet ne hodita vštiri“, uči naša narodna filozofija — v prigovoru; sreča spred frli, pamet pa za njo krevlja, in kedar pamet prikrevsnja, je sreča že davno za deveto goró in deveto vodó! In kaj je sreča? To sem jaz — denar! —

Mene nikdo ne premaga, jaz pa vse. Celo „pravica“ se mnogokrat vklanja mojemu glasu: kamor jaz stopim, tje se nagne vaga, temu se prisodi zmaga. Jaz sem gospodar svetá. Včasi je na zemlji veljala poštenost, nekda je bila nad vse spoštovana hrabrost, včasi je vladala véra — sedanji vek je pa — zlasti vék in papirnati vék sedaj je denar na svetu vladar. Nič se ne godi brez mene, — z mano se doseže vse.

Na zemlji je brez števila deklet, nekatere so lepe, nekatere poštene in neke celo pametne (teh lastnosti ne najdeš ravno preobilno po svetu). Kaj se ti zdi, katere bo prihodnji pust najprve snubil? Ali nje, ki so pametne? ali poštene? ali lepe? kratko povem: nobene izmed teh! Najprve bo pobral bogate in denarne. Ljudje sicer govoré: „bogata je rada rogata“, pa vendar pograbiyo raje tiste, ki imajo „rogé“ in denar, ko njé, ki nimajo sicer rogov, pa tudi ne zlatih podkóv. Denar tudi zakone sklepa. Ljubezen dandenašnji ni več slepa: dobro gleda kje je le beraška krošnja in kje — polna mošnja. Če ima dekle le denar, vse drugo se spregleda, vse prizanese. Naj bo kruljeva na eno ali na obé nogi — kaj to dé? saj ima denar, si lahko kupi „bergle“; naj bo pol slepa, naj bo na duhu in na truplu kilava, denar vse slabosti pokrije in poravná.

Kedar se misli Mihec ženiti, za nevesto ni nikoli v zadregi, hitro mu jih prinesó po celi „tucet“ na ponudbo. Stare tetke, katere pri vsej dobri volji niso mogle žive dni možá vloviti, prihajajo že celo jesen pred tistim srečnim in imenitnim pustom, ko se ima Mihec vpreči v sladki zakonski jarem. „Mihec, mene ubogaj, to vzemi!“ pa zopet druga: „Slušaj mene, Mihec, vzemi to!“ Tako ena drugo skuša premagati živahno gibanje vajeni jezik sredi škrbih čeljusti. To je skoro vseh tetnic največe veselje na zemlji: zakone sklepati. Zato se pa tudi na dan poroke do vrha naživé ali „naručajo“ najboljših sladčic in oblizkov. Ko pa pride čas ženbe, se vé da, Mihec ne gre sam snubit, pošlje „mešetarje“, snubače, da se z nevestinim očetom dožene kupčija. „Koliko jej pa daste?“ To je pri tem nar-

važneje prašanje! (Naj tukaj omenim, da v starodavnih časih niso od deklet prašali nikake „dote“, še le odkupiti si je moral ženin nevesto od starišev; menda vrednost denara takrat še ni bila tako velika in osobna cena deklet ne tako mala, ko sedaj.) Denes se pri snubljenji najprvo praša: koliko še daste ž njo? In pri tem se pogaja in baranta po pravilih vsake judovske kupčije. Če dekletov oča obeča le nekoliko „ranjšev“ premalo, pa se kupčija razdere in Mihec pobere drugo nevesto, ki je bolj podklovana.

Brez denara ni zakona; zato so pa tudi po nekih krajih „bajtarji“ začeli obetati dote, katerih bi ne mogli izplačati niti gospodje. Potoval sem enkrat skozi gozd. Utrujen sem počival pod košatim drevesom. Na drevesu pa ste imeli pripeto svojo hišico dve veverici, mož in žena, ki sta se med sabo posvetovala o domačih zadevah. „Starka, reče mož, najna hči je na žembo, ima tudi mladega snubača, sosedovega — saj ga poznaš; brhek fant je, hiter ko blisk, priden, zna vse, kar se more tirjati od našega rodú; gnjezdo tudi ima še svoje — pa saj veš!“ „Koliko bo pa zahteval dote?“ poizveduje pridna starica. „Da, da dote“ odvrne samec praskaje se za ušesi, „to ti je res, dote hoče 300 lešnikov in sto orehov!“ „Za božjo voljo, stari! 300 lešnikov in sto orehov! kam pa pojdeva ponje? Toliko ne premore še naš sosed tam le za hribom, ki ima pol gozda pod sabo!“ Dalje nisem poslušal, ne vem ali so hčerko omožili ali ne, ali so doto dali ali ne dali. To pa vem, da se enako godi nekje tudi pri ljudéh. — Siromaki, ki nimajo svojega toliko štrohola ali dupla, ko tisti dve véverici, ki živé v takih halupah, da bi človek, ko bi se v kuhinji pošteno stegnil, lahko skozi dimnik na cesto pogledal, — taki ljudjé obetajo svojim hčerkam dote, a ne po 300 lešnikov in 100 orehov, ne po 300, po 2krat 300 in po 3krat 300 goldinarjev, ko da bi bili mi goldinarji res lešniki ali oréhi. To se pa meni za malo zdi, da nas ti berači tako nizko cenijo in tako na debelo z nami gospodarijo. Mi pa smo mi. Jim že pokažemo, da mi bankovci nismo tako ničev nič, kakor si ti ohvalniki in hrupeži mislijo. Jih pa hodimo potem noč in dan strašit, jim ne damo nikoli miru in pokoja. Ljudje si šepetajo: „ima dolgé!“ Dolg, kaj je to? To smo tisti goldinarji, katere je obečal, predno nas je imel, ki ga morimo in tlačimo, da lahkomiselnik spozná, da z goldinarji se ne da tako igrati, kakor otroci s fižolom. —

Tako se nahajam pri vsakem opraviilu; povsodi sem jaz odločilni faktor. Z mano si dobiš,

karkoli poželiš. Ljudje kaj čudno in zelo različno z menoj obračajo. Ako me v roke dobi ženska, gotovo me zameni za pisan robec, za obleko, ali pa za drugo lepотиčje. Možanci pijanci nasproti me najprej ponesó v gostilnico, lakomniki v skrinjo . . . — Bil vam je človek, ki je vedno mél palce ob kazalce ter ustna stiskal, ko da hi hotel odgrizniti. Prišel sem k temu. Božji strah! koliko družbe! celi regimenti! Toliko nas ni bilo še nikjer vkupi. „Ah, tukaj (si mislim) te ne bodo veliko počeli (t. j. cenili), preveč vas je, in le kar je redko to je drago; hitro te odpodé od hiše!“ Pa kako sem se motil! Stal sem pri tem stiskavem ščetinci celo leto v ječo zaprt brez obhoda, za koji sem rojen. Nas eden, če po svetu ne hodi nič ne velja, — in zdaj tu čepeti! Prihajal je možanec dan na dan pregledovat svojo obilno armado in preiskaval, ali se je izgubil kedo izmed drage čete. Izgubil — njemu?! Vsak dan smo dobivali novih rekrutov, polk je vedno rastel in rastel. In on, kakó je bil tega vesel! Pa še bolj vesel je bil polnih skrinj, kjer so ležali zlahtniki našega rodú, zlatnjaki in srebrnjaki! Kako je zvonil moj gospodar ž njimi: cin cin cin, cin cin cin . . . zajutra, ob avemariji, opoldne in zvečer zopet: cin cin cin! tolar na tolar, cekin na cekin! In zraven je molil zamaknjen v zlatega boga: eden, dva . . . deset . . . sto . . . tisoč . . . in naprej! Mene je jezilo slišati ta večni cin cin cin! Zdelo se mi je, ko da bi prevzetni trdnjaki očitali meni cunjastemu goldinarju: ti capin, ti capin! Neki dan sklenem uteči. Poprosim vetra, ki je pihal ravno, ko nas je moj gospod pri oknu preštevál: „ljubi veter, reši me iz teh stiskavnih krempljev in izroči me drugemu lastniku, pri katerem ne bo treba tako dolgo čepeti“. Veter me usliši,

napne usta ko sto kovaških mehov, popihne in frrrrr . . . čez strope in polja naprej! Moj lakomni gospod je z debelimi očmi in razpetimi rokami strmel za menoj, jaz pa sem se mu od daleč hrohotno smejal, ko sem gledal njegovo obupnost in čul njegovo zdihovanje; obesil bi se bil prenesrečnik, ko bi ne bila vrv — predraga!

Veter me pusti pasti na cesto; po njej pripoje vinski brat, o katerem pravi pesem, da pije ga rad; on mimo pripoje, zagleda nekaj na tléh, se vstavi, me s palico obrne in zauka in se zasuká, ko mene zagleda. Hajdmo vriskaje naprej! Tamkaj, glej nad vhodom smrekovo vejo! pozdravljena! Kako bi mogel vinski bratec mimo, pa bi ne obiskal svoje ljubice, polne sklenčice? „Stopimo notr, danes je srečen dan, danes plača moj prijatelj, katerega sem kot usmiljeni samarjan na cesti pobral, si misli pivče. Krčmarica naliva in bratec popiva, dokler na mojo dobroto in veljavo kaj zaupa. Koncoma: pivče pod mizo, jaz pa v krčmaričin žep. Ona me izroči delavcu, ki je s trdimi žulji njeno polje obdelal. V nedeljo me je ubogi delavec lahkomišelnó zaigral. Od rok do rok gredé pridem v kmetovo mošnjo; kmet se vé da nima mnogo denara, pa je dobra duša, ki si misli: gospôda mora tudi živeti; pravde naš „mužik“ tudi rad ima, zato me nese k advokatu, ki mu je pravdo izgubil. In tako sem potoval naprej, vsak me je rabil po svojej pameti, še več po nespameti. Prehódil sem mnogo svetá, videl obilno ljudi, a več sleparjev ko poštenjakov, več neumnikov kakor pametnikov. O tebi bom pa drugim povedal, kedar jim v roke pridem“. Kogar tedaj sreča doleti, da ga govoreči bankovec obiše, naj nam pa razodene naše slabosti, smešnosti in neumnosti.

Oddel za znanost.

Kralj Samo.

(Spisal profesor Franjo Fašing.)

(Dalje in konec.)

Da so karantanski Slovani bili neodvisni od Obrov, to potrjuje tudi Anonym, kateremu moremo za pozneje čase več verjeti. On namreč pripoveduje v svoji conversii: Okolo leta 748. skusijo Obri spet zadobiti gospodstvo nad Slovani. Borut karantanski knez, čuteč se preslabega, da bi mogel zoperstavljati se Obrom, obrne se torej do Bavarcev, mora pa po zmagi nad Obri za podano

pomoč spoznavati nadgospodstvo bavarsko⁴²⁾. Poleg tega jasno govorečega spričevala, da je Karantanija bila neodvisna od obrskega gospodstva, pa ravno taisto sklepamo po enem sporočilu Pavla

⁴²⁾ Juvavia, Anhang. Non multo post tempore cepuerunt nuni eosdem Quarantanos hostili deditioe graviter affligere. Fuitque tunc dux eorum nomine Borut, qui hunorum exercitum contra eos iturum Bagoariis nunciari fecit. eosque rogavit, sibi in auxilium venire. Illi quoque festinando venientes expugnaverunt hunos, et obfirmarunt Quarantanos servitutique eos regum subjecerunt, similiterque confines eorum, dixeruntque inde secum obsides et Bagoariam.

Diakona. Warnefried, sin uporljivega friauliškega kneza Lupa, ubeži po svojega očeta smrti h karantanskim Slovanom, da bi z njihovo pomočjo pridobil kneževstvo friauliško (okoli 670)⁴³⁾. Jeli se dá pričakovati, da bi bili Obri trpeli, da so sprejeli ubežnega Warnefrieda in podpirali ga proti langobardskemu kralju Grimoaldu, ko so s tem poslednim živeli v prijateljstvu? Saj so bili Obri, ki so pomagali Lupa premagati⁴⁴⁾, ki so na dalje na sam opomin Grimoaldov pognali svojega varovanca Bertarija iz dežele, ker jim je bila prijaznost z langobardskim kraljem ljubša mimo kake vojske z Langobardi⁴⁵⁾. Gotovo je tedaj, da Karantanija niti za kralja Sama niti po njegovi smrti ni bila podložna Obrom. Čudno je na dalje, da Pavel Diakon za Samove čase ne pripoveduje o nobenih slovanskih bojih niti proti Langobardom, kateri boji so vendar bili še pred in oziroma po Samu, kar gotovo govori za to, da je Samo osnoval slovansko zvezo.

Kdo je tedaj Karantansko rešil obrskega jarma, ako ne Samo? Brez dvoma se karantanski Slovani niso še le v 630. letu oprostili odvisnosti; ne čujemo, da bi bili Obri za Samovega gospodovanja še kedaj vojevali proti Karantaniji. Oni so gotovo že v prvem času, ko je nastopil Samo, bojevali se za neodvisnost. Samu je pred vsem bilo pač za to, da si proti sosednim sovražnikom osnuje krepkih sil, in res vidimo, da že v 626. l. so Obri spet prežali na Byzant, v katerem času se zdi slovanska neodvisnost zagotovljena. To se vè, da v obrski vojski tudi še pozneje nahajamo Slovane; vendar le-ti niso bili Karantanci, nego bulgarski Slovani⁴⁶⁾.

Karantanski Slovani so tedaj s Samovo pomočjo že pred 630. pribojevali si neodvisnost, in letopisec sam hoče to reči. Dagobert je trdno upal, piše Fredegar za leto 628⁴⁷⁾, da si podvrže Obre, pa tudi Slovane in druge narode noter do mej byzantinskega carstva. „Es ist bei diesen Worten nicht ausser Acht zu lassen, dass Fredegar Avaren und Slaven als zwei von einander verschiedene und selbständige Völ-

ker bezeichnet und damit Slavenstämme andeutet, die von Avaren und Franken nicht abhängig waren.“⁴⁸⁾ Da tisti Slovani niso utegnili biti spodnopolabski, za to so nam porok Fredegarove besede: usque manum publicam“ (do byzantinskega carstva); bili so tedaj Slovani, bliže byzantinskega carstva stanujoči. Ali ni utegnil Dagobert obzirati se na svoje izhodne sosesede bohemске in karantanske Slovane? Misel: Franško gospodstvo razprostraniti do obližja byzantinskega carstva, ni nova; že krepki Theodebert I. je mislil na to. Vendar je Dagobert hotel ta velikanski načrt izvršiti v prijaznosti z Byzantom, in najbrže zato je s Heraklijem zvezo sklenil po svojih poslancih, ki se v letu 629. vrnejo iz Carigrada.⁴⁹⁾ Če so tedaj Dagoberta polastile se želje po slovanskih deželah na izhodu kraljestva, veljalo je pred vsem, da odstrani zapreke, katere so za vojvode Sama nakopičile se v slovanski državi od Labe do friauliških mej. Povod k temu se kmalu najde: umor franških kupčevalcev v Samovem kraljestvu (630) naj bi si bil uzrok za vojsko.

Ker se karantanski Slovani v takih okolnostih že 628. kažejo neodvisne, zdi se prav, da so med 623—626. ob enem z Bohemci odvrgli obrski jarem. Kaj naj bi tedaj verjeli, da po zmagonosnem boji niso bili v nikakoršni zvezi s Samom? Bili so po razmerah prisiljeni na to, ker jim je žugala pogibelj od poprejšnjih gospodovalcev, kakor od Frankov in Langobardov.

Hitro razširjevanje Samove moči je tedaj bilo, kar je moralo skrbeti Dagoberta. V letu 630. se torej z nevarnostjo od franške strani jasno pokaže tudi prostrana velemoč Samovega kraljestva. Kljub temu, da je bil Dagobert silno oboževal se, čuti se preslabega, da bi prijel tako moč; treba je bilo pripomočnikov in kdo je mogel vtedaj mu biti, kakor karantanskih Slovanov najbližji sosedje, Langobardi, katerim je Dagobertova ponudba tudi dobro dohajala zaradi nepriležnih jim sosedov Slovanov. Vzajemna nevarnost od strani Samovih Slovanov tedaj Franke in Langobardo združi na vzajemni pokrok proti oni moči, ki kljub številnim navaljujočim sovražnikom zmagonosno končajo boj.

Zapadnih Slovanov boj za osvobodjenje je moral tedaj splošen biti, njihova zveza sklenjena že v letu 623, in v ti misli se še bolj potrjujemo, če Fredegarovi pripovedi c. 48. in 68. na tanko sledimo. Fredegar svoje Slovane imenuje „Sclavi“ in „Sclavini“, „Winidi“ in „Sclavi“, cognomento Winidi, in s temi imeni znamenjuje vse Slovane med Labo in karno-julskimi planinami. Muharju se zdi⁵⁰⁾, da Fredegar jasno razločuje severne in južne Slovane; one skoraj zmeraj imenuje „Winidos“, té pak „Sclavos“. Jaz vendar

⁴³⁾ Paul Diaconus V. 22. Denique Lupo interempto, Warnefriedus ejus filius voluit in loco patris apud Forumjulii obtinere ducatum. Sed metuens Grimoaldi regis vires, fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum.

⁴⁴⁾ Idem V. 19. Tunc Grimoaldus nollens civile bellum inter Langobardos excitare, regi Avarum Cacano mandavit, ut in Forumjulii contra Lupum duceum cum exercitu veniret, eumque bello protereret. Quod factum est.

⁴⁵⁾ Idem IV. 53. — V. 2. Haec Avarum rex audiens, ascito Bertaride, dixit ei, ut in quam partem vellet, pergeret, ne propterea Avarum cum Langobardis inimicitias contraherent.

⁴⁶⁾ Šafarik II. 152 — 162.

⁴⁷⁾ Fredegar c. 58 — ut etiam gentes, quae circa limitem Avarorum et Sclavorum consistunt, cum (Dagobertum) prompte expeterent, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos ceterasque gentium nationes usque manum publicam suae ditio- ni subjiciendum fiducialiter spondebat.

⁴⁸⁾ Palacky, o Samu. 400. „Sind darunter etwa die Slaven an der untern Elbe, die Lutizen und Obotriten zu verstehen?“

⁴⁹⁾ Fredegar c. 62. Eo anno legati Dagoberti, quos ad Heraclium imperatorem direxerat, ad eundem revertuntur, nuntiantes pacem perpetuam cum Heraclio firmasse.

⁵⁰⁾ Muchar X. 62.

menim, da „Selavi“ in „Winidi“ sta enako pomenljiva, iste Slované znamenljiva izraza; ker ko bi bil Fredegar hotel Slované razločevati, ne bi bil Venetov tudi imenoval „Selavi“; govoreč kako so Obri zatirali Slované, zatirane imenuje z obema imenomoma⁵¹⁾; „Selavi“ in Veneti so bili, ki so uprli se Obrom in Sama postavili za svojega kralja. „Plura proelia contra Chunos suo regimine Winidi gesserunt!“⁵²⁾. Kdo drug more pod „Winidi“ razumeti se, kakor Bohemci in Korotani, ko se oboji pozneje pokažejo neodvisne od Obrov in Frankov, kakor zgodovinska spričevala potrjujejo to! Da Fredegar pod temi imenovanimi Slovani ne meni samo Bohemcev, to jasno razodeva njegovo sporočilo: Selavi his et aliis locis e contrario praeparantes⁵³⁾. Te besede brž ko ne merijo na karantanske Slované, ker zdi se, da njihova oddaljena stanovišča menijo se pod tem, vzlasti, ker Fredegar spominja na nekov langobardski naval v slovansko deželo, katera je utegnila Karantanija biti. To se vé, opomni Muchar⁵⁴⁾, da Fredegar o karantanskih Slovanih po Samovih zmagah ravno tako molči, kakor jih tudi poprej nikoli določno ne imenuje. Fredegar pa tudi niti za leto 623. niti za 630. neomenja gotove zveze severnih in južnih Slovanov, katera se vendar neda utajiti; in to celo naravno. Fredegar izrečno ne imenuje karantanskih Slovanov, ker jih privzimplje k Slavom ali Venetom, po čemer se razlaga njihov nenadni pokaz v zvezi sè Samom 630. „Da nun die Slaven in kleine Stämme getheilt und bei ihrer Vorliebe für den Ackerbau durch Kriege sich bei den Ausländern nicht bemerkbar machten, gaben sich ihre Nachbarn auch keine sonderliche Mühe, die einzelnen Stämme von einander zu unterscheiden“⁵⁵⁾; zato se tudi razlaga, če je Fredegar iz nevednosti nerazločevaje Slovanov pod „Selavi“ ali „Winidi“ mislil vse na iztoku franškega kraljestva, od rudninskega pogorja noter do karniških planin stanujoče Slované, združene v eno zvezo, katera je bojem proti Obrom počemši 623. osnovala se in merila proti franški in langobardski sili; ne pa samo onih polabskih Slovanov, katerim pozneji pisatelji, da bi razločevali jih od južnih Slovanov, privedljejo posebno ime: „Winidi“, Veneti.

Ker Fredegar tedaj dosti jasno prikazuje na karantanske Slované, dasi jih neznamenjuje drugač, kakor s splošnim imenom „Selavi“, moremo mi reči, da on, ako govori o Slovanih bojujočih se proti Obrom (c. 48.) in proti Frankom (c. 68.) razumeva one v Bohemiji kakor tudi one v Ka-

rantaniji, naj rabi že izraza „Selavi“ ali „Winidi“, katera značita eno in isto.

Da Slovani imajo več imen, je umevno; ker zgodovina in skušnja nas učite, da skoraj vsak med tujimi ljudstvi naseljeni narod imeva po več imen, ker sam sebi prideva drugo ime, in inozemci ga imenujejo spet z družim.

Slovani so tedaj mogli drugo ime imeti ravno tako dobro v svoji domovini kakor zunaj nje; inozemci so imenovali jih Venete, sami sebe doma pa Slované. Leto navadno imensko razlikovanje seza tako daleč nazaj, kakor zgodovina, pa nam vendar nepripušča, da bi kako dvomili o identiteti tacega z večimi imeni poznamovanega naroda⁵⁶⁾. Enako izrekajo pač tudi Fredegarove besede: „Selavi cognomento Winidi“, in letopisec bi ne bil mogel boljše pojasniti se nego zlagaje obe imeni: Slovani tudi Veneti po imenu. Ko bi ti razlogi ne zadostovali, opozorjem še na analogijo izrazov: „Selavi cognomento Winidi“ in „Avari cognomento Chuni. Nikomur ne bo prišlo na misel, da bi o Fredegarovih Obrih in Hunih menil dva različna naroda, oboje poznamenjevanje za en in isti narod je bilo v navadi, zato tudi Pavel Diakon pravi: Huni qui et Avaros dicuntur, in Fredegar sam priča to, navajaje nam Obre zdaj tudi samo pod tem imenom, zdaj pod rabljivejšim „Chuni“⁵⁸⁾.

Ne motimo se tedaj, če Samovo zvezo s Karantanijo trdimo že za prvi čas njegovega nastopa⁵⁹⁾, tembolj, ker je zagotovljeno, da Karantanija je neodvisna bila v tistih časih, in le-ti sezajo noter v VIII. stoletje nazaj; po tem se razlaga, kako Anonym more Sama imenovati kralja karantanskega. Ako je tedaj taka zveza obstojala od 623—630, potem ni zgodovinskega razloga, da bi jo tajili za poznejši čas do smrti Samove, v letu 662.

Trditev, da Samova država bi bila kaka zveza narodov, sama ob sebi izključuje nazor, da bi bili neposredno dotikali se Slovani stanujoči na severu in jugu Donave. „Wer kann erweisen“, pravi Muchar⁶⁰⁾, „dass auch die bis an den Kahlenberg damals ausgedehnte Herrschaft der austrasischen Franken über das heutige Land Unterösterreich durch Samo gebrochen worden sei, weil er seine Slaven oberhalb der Donau vom Tribute und von den Unbilden der Avaren befreite?“ Kdo pa more izpričati, moramo mi odvrniti, da spodnja Avstrijska je takrat bila podložna avstrijskim Frankom? Kaj se da pač misliti, da bi notranje-

⁵⁶⁾ Šafařík I. 69 — 92.

⁵⁷⁾ IV. 12.

⁵⁸⁾ Fredegar c. 48. Avaros cognomento Chunos — Winidi Bifulci Chunis fuerant, etc. — c. 58. quae circa litem Avarorum et Sclavorum consistunt. — c. 72. Tandem Avari Bulgaros superant, in mnogo drugih mest. — Primeri tudi Fred. c. 71. Papija cognomento Ticinum. — Muchar X. 57.

⁵⁹⁾ Muchar X. 63. Ker Fredegar nič ne omenja o kakem posebnem Samovem vplivu na Slované pod Donavo, opravičena je trditev, da je Samo že prej pred 630. bil v nekaki zvezi s karantanskimi Slovani. — Ankershofen, Gesch. Kärntens II. 36 i 37.

⁶⁰⁾ Muchar X. 64.

⁵¹⁾ Posebno pomenljivo je nasledno mesto c. 48. Chuni ad hiemandum annis singulis in Sclavos veniebant; uxores Sclavorum et filias eorum stratu sumebant; tributa super alias oppressiones Sclavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winidorum et filias generaverant, tandem non surrentes hanc malitiam ferre et oppressionem — coeperunt rebellare.

⁵²⁾ Fredegar c. 48.

⁵³⁾ Idem c. 68.

⁵⁴⁾ X. 57. 63.

⁵⁵⁾ Šafařík II. 9.

avstrijski Slovani mogli brez kake zveze s Bohemci hraniti svojo dokazano neodvisnost vsaj proti Obrom, nikar proti Langobardom in Bavarcem? Ni dvoma, da v spodnji Avstrijski, ali kakor se značljivo imenuje „Avaria“ in „Sclavinia“, da v nji so stanovali strahovani Slovani in gospodujoči Obri, in da baš le-te Slované je hudo žulil obrski jarem, katerega je gotovo oprostil jih Samo.⁶¹⁾ Po razrešnji države Slovani v ti deželi brez dvoma pridejo spet pod obrsko gospodstvo.

Ostaja nam, da navodimo še nekaj zgodovinskih dejanj, katera govore za slovansko zvezo: pokret Bolgarov in Srbov pa Hrvatov potovanje.

Po smrti obrskega kana 630, poroča Fredegar⁶²⁾, vname se med Bolgari in Obri prepir zaradi naslednika na prestol. Bolgari premagani in prognani iz Panonije obrnejo se selišč prosit k Dagobertu, on pak jih veči del pobiti zapove, le Aleik s svojimi 700 reši se v slovensko krajino, katere vojvoda je Valuk bil. Prestoloval je brez dvoma v Karantaniji, kjer enako kneževsko ime pozneje spet nahajamo⁶³⁾.

Brž ko ne je nadalje, da Hrvatov in Srbov potovanje iz zakarpatiških dežel v staro Dalmacijo okolo 534. se proteže na mogočno slovansko zvezo pod Samom. Poklicani po Herakliji, kateremu Slovanov moč ni bila nepoznana, razsele se po Dalmaciji, ko poprej po večletnem boji premagajo tam stanujoče Obre. Vsakako je prostejše gibanje zapadnih Slovanov pod Samom omogočilo jim potovanje na jug⁶⁴⁾.

Za zvezo narodov govori naposled ta dogodjaj, da po ustanoviteljevi smrti (662) je njegova država razpala in po polnem izginila. Narodi sklepajo zveze, ako in dokler jim preté zunanji sovražniki. Le zunanja sila je, ki jih združuje in sklepa. Zdi se, da ravno ta je delovala na zapadne Slované pod Samom. Slovani v nevarnosti so le v slogi videli svoje rešenje, in spreten pa podvzet knez je bil, ki je uresničil jo.

Vzlasti so karantanski Slovani vsled svojega neugodnega položaja med Bavarci, Langobardi in Obri bili v pogibelji pred svojimi sosedi, zato so pričakovali, da le oslanjaje se na Sama hranijo si neodvisnost. Vendar s smrtjo Samovo zgrudi se tudi poslopje njegovega gospodstva, ž njim mine velika slovanska zveza, katero so vstvarile in vzdrževale njegove spretnosti za gospodovanje⁶⁵⁾. Noben naslednik za njim ne nastopi v Bohemski, posamezna plemena, katera je v celoto združevala mogočna sila, porazedinijo se iz nova, rodovinski knezi zopet po samič vodijo rodovine. Karantanije osoda ni več sklenena z Bohemsko, napenjati mora vse svoje moči, da se vzdržuje proti svojim sosedom. Po Samovi smrti

že čujemo o bojih z Langobardi, v začetku VIII. stl. o obrskih navalih, o katerih nam za Samovega vladanja ničesar ne sporoča Pavel Diakon. To nam je zanesljivo poročstvo, da so karantanski Slovani za Sama uživali mir. Pa zdaj sami za-se porablajo vsako priliko, da bi trdno stali proti kateremukoli zunanjemu sovražniku; zato pribežalega Warnefrieda, sina ubitega friauliškega vojvoda Lupa podpirajo proti Grimoaldu, da bi pomagali mu priboriti si friauliško kneževno oblast „und sie mochten zu diesem Beistande um so bereitwilliger sein, als auch ihnen die Uebermacht Grimoalds gefährlich erscheinen musste, und sie sich durch seinen Einfluss auf die Geschieke Friauls einen sicheren Schutz gegen ihren einstigen Oberherrn, den Chan der Avaren verschafften⁶⁶⁾, tembolj, ker vedò za tačasno Grimoaldovo prijateljstvo z Obri. Enako pozneje (743) podpirajo bavarskega vojvodo Odilo proti Pipinu⁶⁷⁾, da bi v njem zagotovili si priličnega zaveznika, ker Obri navaljujoči čez Anas, prizadevali so jim skrb za neodvisnost pridojevano za Sama; in že 748. njih vojvoda Borut dobi prilikost posluževati se bavarske pomoči zoper Obre.

Da je Samo gospodoval nad Karantanijo, to se tedaj ne dá trditi; temu niti enega dokaza nimamo. Anonymu, kot poznejšemu poročevalcu ne moremo nobene posebne važnosti prilagati. Vsakako je njemu na porabo bilo taisto sporočilo, kakor Fredegaru, toda on nam je podaje enostransko, nanašaje zopet samo na Karantanijo, ker mu ni bilo za kako zgodovino Frankov ali Karantancev, nego samo za to, da bi objasnili solnograške cerkve zasluge o spreobračanju Karantancev. Vendar se ne dá ugovarjati zveza Slovanov v Bohemski in Karantaniji. Karantanski Slovani so uživali varstvo Samovo, in kot pokrivitelju in višjemu gospodarju, moralo je njemu vendar precej vpljiva nad Karantanijo biti pridržanega. Karantanski vojvoda je bajda utegnil biti v taki razmeri naprem Samu, v kakoršni srbski knez Drvan, ki je dobrovoljno priznaval gospodovanje Samovo.

Kako daleč je raztezala se slovanska zveza, pač ni moči določiti, ker pogrešamo sporočil. Najbrž je Samova moč sezala od Salinega in Labinega stakanja do karniških planin, na izhodu do Karpat in do panenske meje, na zapadu na severni strani Donave precej globoko noter v Nemško (ob zgornem Majnu) na jugu Donave do Anasa in do Dravinih izvirov.⁶⁸⁾ Štiriska mora se tedaj po večem delu jemati pod okrožje Samove zveze. Črta od Wechsel-a južno potegnena preko Rabinih virov in slovenskih gor, oklepne Ptuj čez goro Boč in Celje do Save, in od tod do Karavank, daje nekako pravo mejo Karantanije proti tadanjim izhodnim in južnim sosedom.

O daljni Samovi in njegovega kraljestva osodi molči zgodovina. Valjda je Samo potlej v miru živel s svojimi sosedi, s Franki in Obri. Po nje-

⁶¹⁾ Šafařík II. 331. 341.

⁶²⁾ Fredegar c. 72. Nec quisquam ex illis remansit Bulgariis, nisi tantum Altiveus cum septingentis viris, et uxoris et liberis, qui in marca Winidorum salvatus est. Post haec cum Walluco duce Winidorum annis plurimis vixit cum suis.

⁶³⁾ Palacky, Samo. 409.

⁶⁴⁾ Šafařík II. 238 f. 278 f.

⁶⁵⁾ Ankershofen II. 44. — Šafařík II. 420.

⁶⁶⁾ Ankershofen II. 46. — Paul Diaconus V. 19, 22.

⁶⁷⁾ Ankershofen II. 63.

⁶⁸⁾ Šafařík II. 418, 419. — Palacky, Gesch. Böhm. I. 77, 78. — Ankershofen II. 36, 37.

govi smrti (662) kraljestvo po naravnem teku stvari razpade ravno tako naglo, kakor je bilo osnovalo se. To je prva velika država slovanska, katere omenja zgodovina, eden onih zgodovinskih

prikazov, ki, kakor pravi Palacky, naredé se po meteorovo nevidoma in nenadoma in po kratkem zopet zginejo brez sledu; ne vé se, kako so začeli se, niti ne, kako nehali.

Oddel za slovstvo in umetnost.

Beneški umetnici.

Spisal J. Franke.

(Konec.)

Andrea Mantegna (1431—1506) iz Padove je s pomočjo antike ostro študiral človeške forme in tudi slikal ljudi tako energično in resnično, da se resnega utisa njegovih fresk ne more ubraniti, tudi je bil mojster v perspektivi in znal predstaviti prostore in v prostoru ljudi bližne in daljne stvari popolnoma resnično.

Nekoliko stareji in še so časni z Mantegnom so slikali v Benetkah oče in bratje: Vivarini, kojih dela imajo večo zgodovinsko ko umetniško veljavo, bili so mnogo izvedeni v barvah, vendar le več pošteni rokodelci ko umetnici. Živeli so v drugih krajih Italije slaviti arhitekti, kiparji in slikarji, stvarili že mnogo monumetalnih umotvorov, treba misliti le na pokopališče (campo santo) v Pisi, ko so v Benetkah omenjeni Vivarini Jacobello del fiore in drugi slikali male podobe prav gotične oblike, in so ta dela v primer k drugim sočasnim ponižne in revne. Prvi beneški slikar, ki zasluži ime umetnik, bil je: Giovanni Bellini (1426 — 1516) in brat njegov: Gentile. Giovanni je naslikal mnogo lepih podob, veči del za cerkev, najrajši Madonno, samo ali enega in poveč svetnikov na straneh. On je oče beneške slikarije, izučil je vrsto slikarjev, ki so zlo na njegovi stopnji ostali, drugi, ko Giorgione in Tician, so postali naj izvrtniši slikarji še v njegovem življenji, tako da so imeli učenci velik upljiv na njegovo delo. Vredno je tudi z njegovimi deli se pečati, ker so v resnici lepe, in imajo tudi že one posebne lastnosti, v kojih so bili Benečani ali edino ali nabolj zmožni med vsemi imenitnimi umetniki.

Bellini je slikal tudi osebe iz prirode, več duždov, slavitega Petra Bemba (pozneje kardinal) in njegovo ljubico, koje podoba se mu je tako dopadla, da daje v posebnem sonetu Bellini-tu naj lepše priimke. Čudno je, da se njegove podobe skoraj ne ločijo med seboj v delu, razen onih poznejih, kadar se napredku Giorgione-ta ni mogel ubraniti; učeni menijo, da je vse slike, ki so ohranjene, slikal po svojem 50 letu. Bellini je postavljaj močne cele barve eno k drugi v velikih partijah, njegove podobe so vrlo malo trpele od časa, nekatere so tako jasne, čvrste in svitile, da se nove ne dajo misliti lepše. Oči je imel odprte za prirodo, dobro je videl razloček površja raznih reči in tudi tako delal, živa koža (inkarnat) je mnogo resnična, obleki, nebu, meglam, posebno

marmoru je znal dati svoj značaj. Čistosti in prijetnosti njegovih farb ni nobeden za njim mogel povikšati, v kratkem, on je imel izvrstno tehniko v slikanji na les in na platno. Mnogo več je pa, da je znal slikarska sredstva, senco in svitlobo, farbo in kompozicijo zediniti v svoj posebni namen, da je podoba vesela ali žalostna, prijazna ali resna, da dela estetični vtis. Obrazi njegovi so individualni; kdor ceni edino antike kiparije, se bo zlo spodtikal nad njegovo Madono, za koju je ljubil le en tip. Precej okrogli obraz, majhen nos, majhna usta, farbo povsod enako, brez rudečih lic ima vsaka madona, okroglosti (relief) ni povdarjal, vse golo je ena svitla partija; vender so njegove Madone neizrečeno ljubeznjive, malokrat deviške, večidel mlade hišne matere. Madona sedi v velikih podobah vselej na lepem tronu, iz temnega lesa ali marmorja umetno delanem, z Jezusom v naročji, zadovoljniji in mileji njeni obraz, ne more se misliti, da je doživela kaj hudega, nekaka mirna sreča se ji bere na vsem bitji. Isto izvrstno je slikal angeljce, dečke s perutami, ki pod tronom sedé ali stojé in muzicirajo. Kdor je gledal v zakristiji cerkve: „Madonna ai Frari“ v Benetkah, podobe matere božje, ne bo pozabil angeljca, kako nedolžno se pripogne na mandolino, in poslušaj, so li strune vbrane. Na strani Madone stoji kaki mož, na drugi ženska, mnogokrat pravi portret, odzad kako zagrinjalo, mimo tega se vidi daleč v kaki prijetni kraj, z malo drevjem itd.

Dasi so komponirane take podobe simetrično, kažejo vendar nekako slobodo, in so dekorativne; tudi so posebno v harmoniji z mestom, za katero so namenjene t. j. za cerkev, in njih utis tako miren in prijeten; v galerijah pa blizo drugih podob vseh vrst in časov vselej mnogo izgubé.

Sočasno s tem vrlim slikarjem so živeli v Benetkah Lombardi, oče in sinovi, arhitekti in kiparji, bili so iz Lombardije, kakor že ime kaže; počeli so zidati tu prvi v stavbi preropenja, zgotovili več crkvá in palač, postavili mnogo monumentov (v cerkvi s. Giovanni Paolo in Frari) slavitim Benečanom; ta dela niso velikanska ali veličastna, kakor v Florenci ali v Rimu, ampak prijazna, bogato okinčana z marmorjem in raznimi ornamentami; posebno ornamentika tega časa je v iznajdbi in izpeljavi tako lepa, da služi denašnjim arhitektom v izgled, tudi so Angleži, Francozi in Nemci posneli veliko ornamentalnih detaljev v gipsu za njihove umetniško-industrialne muzeje.

Tako je bila pripravljena pot za velikaše v

slikarji, umetniška sredstva bila so dognana na visoko stopinjo, in mladim talentom ni bilo treba se truditi za-nje, naučili so se potrebno v kratkem času, in stavili vso moč na duševno stran, ali slikarja bila jim je sredstvo za razodenje njih idej. —

Pesništvena umetelnost.

(Q. Horatii Flacci ars poetica.)

Svobodno v izvornem merilu posl. Lujh Korbinijan.

(Dalje.)

- Smrt Meleagrova ně Diomedu povratku začetek,
Dvojčetno jajce mu ně trojanski boritvi spočetje;
Vedno na konec hiti, slušalca na sredo povesti
Kakor se znane odmekne, in stvari, o kterih se dvoji
150 Dati jim moči svetloto, razviti do konca opušča;
Tako izmisliti ve, resnico primesiti laži,
Sreda da vselej z začetkom in konec se sklada s sredinoj.
Daj mi posluš, kaj jaz ter z menoj zahteva občinstvo:
Ako ploskalca želiš, ki čaka sede zagrinala,
155 Dokler se sopec ne zglesi: „Zaplosnite vrlo slušalci!“
Značaj vsake dobē pazljivo naznamljati moraš,
Gibčnim osobam odlik priletnim enako podati.
Dete znajoče že golč, mereče že krepkim stopajem
Tla, igrati želē s tovaruši rado se svadi,
160 V hipu pa jeza mu mine, spremenja v vsakem trenutji.
Deček obrastenja prost, varuhu odmeknen veselje
S konji in psovi imā, ter z martovim gorkim toriščem,
Vosku podoben se da razgnetati v spake, opombam
Robav, ne mara za hasen, zapravlja če penze zmaga,
165 Glavi visoki mrzi in pohlepni nedavno šče ljubo.
Moštvo denešnje in vek spremenjenim trudom si išče
Društva prijazna, bogastvo, za službe se čestne podviza,
Pazi dognati stvari, ki treba jim skoro popravka.
Starca pa mnogo nadlog obhaja zatō, da se tega,
170 Kar poiskava, boji in vzdržuje našedši trošiti,
Ali zatō, da se mrzel in plah opravila poprijme.
Rode upazni je, len, radoveden bodočega časa.
Revež je, rad godrnjā ter dobe minovše hvalisa,
Bivši šče deček je bič in strahonja bil mlajšim otrokom.
175 Leta rastoča s seboj veliko donašajo hasni,
Ako slabe se odjemljejo vspet. Nikar se mladenču
Značaj serčev ne daj ali moški šče kakemu dečku.
Mudimo vselej se v dobi in jeni prikladnih razmerah,
Stvar se na odru igraj ali komu razlagaj igrana.
180 Kar se ustmeno povē, razdraži po menje občutje,
Nego če reč na ozir razgrne se zvestim očesem,
Česar gledalec šče sam spominja se dobro; ne spravljaj
Tega na prizor nikdar, kar sme se za odrom igrati.
Mnogo zakrivlji očem, kar zdajci nasočnik bi javil.
185 V pričo občinstva otrok Medeja ne davi nikoli
Javno zločinec ne peci drobovja človeškega Atrej,

146. Horatij ima v misli cikličnega pesnika Antimaha, ki je prepevaje Diomedov povratek iz trojanskega borišča v snovi predaleko nazaj segnol, kar nikakor ne več v predmet spadalo.

147. Pesnik meni ka je krivo hoteti spevati trojansko boritev počensji z znanoj pravljicoj o Ledi in Divu.

- Prokna ne vračaj se v ptico, ne Kadem v lazečega zmaja.
Kar mi na takov način razkriješ, zavrnem nevernež.
Skrčena biti ne sme ali petega čina presešči
190 Igra, da terja se vspet in se videna rada ponavlja.
Bog se le zovi v pomoč, kdar ozel je vreden rešnika;
Isto enako na golč se četrti osoba ne sili.
Nalogo moško pa zbor in igralca marljivo podpiraj,
V sredi dejanij ne poj, kar celi osnovi po godu
195 Biti nikako ne more in ž njoj se prikladno ne sklada.
Dobrim podajaj nasvet, prijazno imej blagovoljnost.
Vajeti napni srditim, pomiri radostno svadljivce,
Kratke pohvali gosti ter hvali pravičnost blagostno,
Zakon, mir brez skrbi, da si bila bi vrata odprta;
200 Skrivlji skrivnosti v sreč, ter moli in prosi bogove,
Sreča da revežem vspet se povrne odšedša grdovom.
Sopel kakor denes ne skladal medēni obročec
Trombi podobno na glasu, iz cela je bila in drobna
Malo je luknic imela, prikladna sprejavati zборе,
205 Dajati petju naglas, neprepolnjenih sedal naduti
Sopom; zahajalo sem številno je ljudstvo v toj dobi,
Malo se ve da, pa vrlo, pobožno, sramežnega čujā.
Kdar pa je ono začelo po zmagah raztezati meje
Mesta oklepati zid prostorno razširjen, in genij
210 S pitjem po dneh brez vsega strahū se tolažiti v svetkih:
Te sta dobila napev in merilo posebno pravico,
Dela oproščen seljak, neuk pridružen meščanu
Kako bi ž njim se umel, ali pošten z nesramnim človekom?
Prejšnji umētnosti v dar je poklonil životnost, obilnost
215 Sopec in vlačil je plašč za seboj črez oder stopaje.
Tako na isti način resnobnim je strunam narastel
Glas, zgovornost izraz nenavađen si vzela je nagla:
Stvar izumevšim koristno, bodoče osode izrekom
Boga proroškega v Delfih primeriti sme se na tenko.
220 Komur podalo povod kozljije je revo se z drugim
Skusiti v tragični skladbi, taisti do nagega slekel
K času je poljske satire; pri vsoj resnobi pa pika
Robavoj šalaj zatō, ker mičnost in vščeča novota
Radi muditi gladalca po žrtvi, po pitji divjaka.
225 Toda jezičen satir, šaljivec primerno občinstvu
Bodi dovoljen in smeh se zamenjaj resnobj
Tako po vrsti, da bog ali heroj v igri porabljen,
Kterega v zlatu in bagru smo gledali včeraj kraljevskem,
V temno pivnico se dnes zbog slabega golča ne vrne,
230 Ali boje se prahu ne lovī praznote, oblačja.
Brbranje slabih granēs ne dohaja se tragični igri,
Kakor na primer gospō prisiljeno plēsati rimsko
V praznik nekōliko sram je satirske predrzne družine.

(Dalje prih.)

Gr. 187. Terej traški knez se je oženil s Proknoj, čerjo atenskega kralja Pandijona. Ista je imela sestro imenom Filomelo. Terej ženo skrivši in rekši ka je umrla spoji se v ljubezni z Filomelaj, kteri je, da se stvar zataji, jezik odrezal. A Filomela zvedevša istino naznani svojo osodo sestri v obleko vtkanimi rečmi. Prokna zakole svoje po Tereji spočeto dete ter je položi moževi za jed na mizo. Terej pretira ženo in preganja jo s sestroj vred sekiroj jima preteč; kdar ji je došel, sti prosili bogove, naj ji spremene v ptice; Prokna se je vrnola v slaviča, Filomela v lastovico in Terej v odeba.

Kadem se je preselil v raj spremenivši se v zmaja.

Gr. 219. Delfi, slavno mesto v Fokidi, kder se je v imeni božestva Apolona vedečevalo in prorokovalo.

Zmesice.

Posebneži v starej Poljskej.

V poslednjima dvema stoletjema svoje samostalnosti je Poljska imela med svojimi plemenitaši posebne značaje, kakošne je le tadajno državno stanje te nekdanj slavne kraljevine roditi zamoglo. Oblast kraljeva bila je že popolnoma oslABLJENA, veliki žlahniki živeli so brez nadzorništva in postav, in tudi niso mislili poveljem kraljevim ali naredbam kongresa pokornosti izkazati, ker so se imeli sami za neodvisne gospodarje; zato so iz prevzetnosti ali dolgočasenja marsikaj samovoljnega tudi grozovitnega počenjali, pri čem jim je še bilo na pomoči ogromno bogastvo in robska podložnost svojih kmetov, ki so prevzetnosti svojih grajščakov vajeni že kot posebno čudo božje videli v dogodbi, ako se je državni zbor razšel brez tepenja, ravsanja in kavsanja.

Eden takošnih posebnežev je bil knez Jozef Jablanovski. Jegov ded je bil prijatelj in tovariš kralja Janeza Sobieskega, ogromen bogataš, zraven učen mož, in izvrstni pisatelj. Jegov vnuk je podedoval vse premoženje, in je živel na svojem imanju Lahovice na prav poseben način! Dasiravno je bil nagle jeze vendar ne hudobnega srca, ali muhast je bil, in poln najsmešnih posebnosti. Dal si je na svojem imanju v sredi velicega ribnika na umetno nanošenem otoku sila utrjen grad postaviti. Grad je imel podobo četverovoglato, in nobeno okno ni gledalo na zares rajsko okolico, nego vsa so gledala v notranje dvorišče grada. Veliki okopi so obdajali grad, katere je vse dal z kanonami nasaditi. Za stražo grada je imel mnogo vojakov. V tem dobro utrjenem gradu je živel naš knez pečaje se znanostmi in umetnostmi. Imel je pa dvornikov toliko, kolikor poljski kralj sam. Do svojih podložnikov sicer ni bil trdosrčen, a v nagli jezi ni svojeje vlastni hčeri prizanesel, nego jo je, če ni mu kaj po volji storila, poslal v arest k glavni straži.

To se je tudi zgodilo jegovim gostom, ako so le malo zoper etiketo pregrešili. Te je izobčil iz grada, in je poslal na svoje pristave, kjer so mogli mu nadzorovati gospodarstvo; vendar je večkrat popraševal, kako se jim kaj godi. Pri takej priložnosti je rad rekal: „Res, res, velika kazen je nesmeti mojega kneževskega obličja gledati.“ Ko so kazen prestali, jih je obdaroval z lepimi konji, kočijami, zlati itd., da so težko pokoro laglje pozabili. Ko mu je tadanji kralj poljski Stanislav Poniatovski neko prošnjo odbil, se je Jablanovski s tem meščeval, da je kraljevo podobščino dal v hlevu obesiti. Kralj izvê za to, in mu novo pošlje pisaje mu: da bi staro vtegnili preveč pajki preplesti, on pa vendar je prepričan, da dobro srce svojega prijatelja se rado spominja obličja kraljevega. Jablanovskega to razveseli, in je z vso slovesnostjo dal kraljevo sliko v najlepši dvorani obesiti. Prav posebnež pa je bil na dan svojega goda. Opoludne se vsede krasno oblečen in nakinčan z vsemi redovi na svoj prestol v ve-

liki dvorani. Maršali, duhovniki, in množina služabnikov se je okolo jega zbrala. V bližnji sobi pa so mogli čakati manji plemenitaši in najemniki, ki so ta dan imeli odrajat najemnino. Vsak je bil posebej po komorniku naglašen, je posebej notri stopil, se trikrat globoko naklonil, in mu v polnem govoru čestitati moral.

Vsak najemnik je mošnjo svojo položil k nogam prestola. Po čestitki so vsi šli v kapelo, in obhajala se je slovesna meša z godbo in bobnanjem. Po meši je bila slovesna gostba, vendar knez, ki ta dan ni hotel z nobenim gostom na ednaki stopinji stati, je sam v svojem kabinetu obedoval. Le ko se je zdravica med streljanjem topov in vršanjem trobent napila, so smeli gosti v kabinet stopiti. Knez sam je izpraznil na zdravje svojih gostov en pokal, po tem se podal z njimi v plesalnico, in tam med otroke, ki so mu čestitat prišli, razdelil obilo zlatov. V zahvalo mu je moral vsak roko poljubiti.

S starostjo so se jegove posebnosti še bolj pomnoževale.

Enkrat je v svoji dvorani samo v srajco oblečen, na katero je vse svoje redove obesil, dol in gor pohajkoval, in se v zrealih od vseh strani ogledoval. Slišali so ga samim seboj govoriti te le besede: Kaj sem jaz? — Knez? — Knez, hm, to je premalo! — Kralj poljski? — no — to tudi ni veliko! — škof ali kardinal? — to še tudi ni dosti! rimski cesar? — to je malo? Papež? tudi ta čast mi nezadostuje! — Jaz spoznam, da ni česti ni oblasti, ki bi mojej vrednosti bila primerna!

Drugokrat je samim seboj govoril in se vprašal: „kaj sem jaz?“ — in sliši se močen glas: „norec, norec, in druga nič!“ — To je bil glas ednega jegovih strežajev, ki je v hišo zlezal in se za kaminom skrnil. Knez je mislil, da je to glas hudičev, zbeži na dvorišče, zagleda na strehi dimnikarja, ki je ravno prišel iz bližnjega mesta saje pometat, imel je tega za hudiča, in veli na straži stoječemu vojaku naj hudiča ustrelj. Vojak uboga, in dimnikar se mrtev iz strehe skotne pred kneževe noge, ki se je močno črez to veselil, in večkrat na glas ponavljal: „Sedaj sem tudi hudiča naučil, kako se mora pred menoj respekt imeti.“ Rad je pripovedoval o tej dogodbi, in vsakokrat se je razjezil, ako je kdo dvomil o resnici jegove pripovedi. Še le po smrti kneževi je jegov strežaj razkril celo dogodbo, ker ni se prvlje upal boječ se kneževe ostre kazni za jegovega življenja svoje tragične šale nikomur razkriti. D. T.

Od kod prislovica „de lana caprina?“

Znana imenitna zdravnika Scaliger in Cardanus se spustita v smešni prepir, naimer: „de lana caprina“. Scaliger je trdil, da kozel ima več dlake (las) Cardanus pa: da koza. Napisala sta o kozlovi in kozji dlaki vsak obširen spis. Res je smešen ta prepir, — ali, je morebiti kaj ne navadnega?